

The gender aspects of educators' professional activities in modern times

Elza Mollayeva

Doctor of Philosophy in Pedagogy, Associate Professor. Azerbaijan.

E-mail: elzamollayeva@rambler.ru

<https://orcid.org/0000-0002-5128-8214>

Abstract. The role of gender aspects in developing teachers' professional activities in educational institutions is emphasized in the article. The teacher is a key figure in the approach to gender equality in the education system. Today, the promotion and realization of the idea of gender equality at all stages of education depend on the competence of the teachers and their awareness of gender issues. It is noted that one of the three levels identified in realizing the gender concepts and approaches in the teaching and learning process – meso level – is directly related to the teacher's ability how to solve gender problems. The article presents considerations of gender aspects as a new model of the pedagogical process in improving the effectiveness of the teaching system. The author notes that teachers' gender awareness is manifested in the pedagogical interpretation of gender issues, the demonstration of gender tolerance, and the impact of effective teaching strategies on students.

Keywords: preschool education, gender equality, gender skills, gender differences, gender issues.

<http://dx.doi.org/10.29228/edu.111>

To cite this article: Mollayeva E. (2020) The gender aspects of educators' professional activities in modern times. *Journal of Preschool and Primary Education*, V. 230, Issue I, pp. 87–96.

Article history: Received – 05.09.2019; Accepted – 27.09.2019

Müasir dövr təhsil müəssisələrində pedaqoqun peşə fəaliyyətinin gender aspektləri

Elza Mollayeva

Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent. Azərbaycan.

E-mail: elzamollayeva@rambler.ru

<https://orcid.org/0000-0002-5128-8214>

Xülasə. Məqalədə təhsil müəssisələrində pedaqoqun peşə fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılmasında gender aspektlərinin rolundan danışılır. Təhsil sistemində gender yanaşmasının həyata keçirilməsi prosesində müəllim əsas sima olaraq qalır. Bu gün təhsilin bütün mərhələlərində gender bərabərliyi ideyalarının təbliği və tətbiqi pedaqoqun səriştəliliyindən, gender dünyagörüşündən asılıdır. Qeyd olunur ki, təlim və tərbiyə prosesinə gender yanaşması təcrübəsinin tətbiqində müəyyən edilən üç səviyyədən biri – mezosəviyyə birbaşa müəllimin gender problemlərinin həlli bacarıqları ilə bağlıdır. Məqalədə pedaqoji prosesin səmərəliliyinin artırılmasında gender aspektlərinin nəzərə alınması pedaqoji prosesin yeni modeli kimi təqdim olunur. Müəllif qeyd edir ki, müəllimin gender bacarıqları onun gender problemləri ilə bağlı məsələləri pedaqoji aspektdən düzgün izah edərək, gənc nəslə aşılamasında, öz şəxsi nümunəsində gender tolerantlığını nümayiş etdirməsində üzə çıxır.

Acar sözlər: məktəbəqədər təhsil, gender bərabərliyi, gender bacarıqları, cinsi fərqlər, gender problemləri.

<http://dx.doi.org/10.29228/edu.111>

Məqaləyə istinad: Mollayeva E. (2020) Müasir dövr təhsil müəssisələrində pedaqoqun peşə fəaliyyətinin gender aspektləri. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», № 1 (230), səh. 87–96.

Məqalə tarixəsi: göndərilib – 05.09.2019; qəbul edilib – 27.09.2019

Giriş / Introduction

Dünyanın bir sıra qabaqcıl ölkələrində gender münasibətlərinin tədqiqat tarixi yarım əsrə bərabər olsa da, Azərbaycanda bu tədqiqatlar XX əsrin sonlarından başlayır. Bu mənada gender tərbiyəsi Azərbaycan pedaqogikasında yeni mövzudur. Gender problemləri çoxşaxəli olduğundan onu müxtəlif elmlər aspektindən öyrənmək vacibdir. Demokratik dəyərlərə üstünlük verən hər bir ölkənin dövlət siyasətində gender münasibətlərinin baza prinsipi olan *eqalitarizm* (bərabər hüquqlara və bərabər əmək bölgüsünə əsaslanan ailə münasibətləri) prioritet məsələ kimi əsas yerlərdən birini tutur.

Son illərdə gender anlayışının geniş yayılması cəmiyyətdə sosial rolların cinsi mənsubiyyətə görə bölüşdürülməsi ilə bağlı ortaya çıxan problemlərin aktuallaşmasından irəli gəlir. Yaşadığımız cəmiyyətdə demokratik dəyərlərin vüsət alması, cinslərdən asılı olmayaraq, cəmiyyətin bütün üzvlərinin maraqlarının təmin olunması və hüquqlarının qorunması üçün bərabər şəraitin yaradılması zərurətini qarşıya qoyur. Cəmiyyətdə öz yerini müəyyənləşdirmək mərhələsini yaşayan gender münasibətləri kişi və qadının şəxsiyyət, davranış xüsusiyyətləri barədə təsəvvürlərin toplusudur və o, müəyyən cinsə aid davranış normalarının mənimsənilməsi prosesinin nəticəsi kimi qarşıya çıxır.

Əsas hissə / Main part

Gender anlayışının müasir tərifinə görə, «insanlar yalnız bioloji olaraq kişi ya da qadın cinsinə mənsub doğulurlar. İnkişaf prosesində isə, ilk növbədə, ailədə və cəmiyyətdə tərbiyə almaqla onlar oğlan və qız olmağı öyrənir, böyüdükdən sonra qadın və ya kişiyə çevrilirlər. Onlara müvafiq davranış və baxışlar, rol və fəaliyyət, əks cinsə necə münasibət bəsləmək öyrədilir... Gender rolunu müəyyən edən də elə bu davranışlardır» [Gender təliminə dair metodik vəsait. 2002].

Gender anlayışının elmə daxil edilməsinin bir sıra səbəbləri vardır: təhlili bioloji müstəvidən sosial müstəviyə keçirmək, «cinslərin təbii təyinatı» haqqında mövcud olan fərziyyə və stereotipləri təkzib etmək, cinslər arasındakı sosial fərqləri aradan qaldırmaq və s. «Cəmiyyətdə kişi, yaxud qadın olmaq yalnız bu və ya digər anatomik əlamətlərə malik olmaq demək deyil. Bu, həm də əvvəlcədən bizə bəxş edilmiş gender rolunu yerinə yetirməkdir. Gender münasibətləri qadın və kişinin cəmiyyətdə... vəziyyətini təyin edən sosial model kimi qurulur. Cinsi mənsubluq əsasında davranış və ya digər vərdişlər meyil haqqında fikir söyləmək olmaz. Qadın olmaq, hələ heç də dərhal *femin* xüsusiyyətlərə malik olmaq demək deyildir. Eləcə də kişi cinsinə mənsubluq *maskulinliklə* üst-üstə düşür» [Gender: tarix, cəmiyyət, mədəniyyət. 2003].

Bu gün təhsil sistemində gender aspektlərinin nəzərə alınması zəruri amil

kimi meydana çıxır. Təhsilin bütün mərhələlərində gender bərabərliyi ideyalının təbliği və tətbiqi müəllimin şəxsi gender bacarıqlarından, gender dünyagörüşündən asılıdır.

Təlim və tərbiyə prosesində gender yanaşma təcrübəsinin tətbiq olunmasında müəyyən edilən üç səviyyədən biri – mezosəviyyə birbaşa müəllimin gender bacarıqları ilə bağlıdır.

Tərbiyəçi-müəllimin gender bacarıqları onun gender problemlərinə pedaqoji aspektdən yanaşaraq, onu gənc nəslə aşılmasında, öz şəxsi nümunəsində gender tolerantlığını nümayiş etdirməsində üzə çıxır. A.N.Kamenskaya görə, «pedaqoqun gender bacarıqları üç istiqaməti özündə birləşdirir: pedaqoji fəaliyyət, pedaqoji ünsiyyət və şəxsi gender bacarıqlar».

Pedaqoji fəaliyyətdə gender bacarıqlarına aşağıdakılar daxildir:

- tərbiyə olunanların gender aspektindən psixoloji və yaş xüsusiyyətlərini bilmək;

- məktəbəqədər müəssisələrin proqram və dərslərindən məqsədlə istifadə etməklə uşaqların gender özünüdərkinə nail olmaq;

- uşaqlara gender dəyərlərinin aşılmasını prosesində səmərəliliyi artırmaq üçün zəruri tədris materiallarını düzgün seçərək qruplaşdırmaq, proqnozlaşdırmaq, uşaqların gizli gender xüsusiyyətlərini aşkara çıxarmaq [Kamenskaya A. 2006].

Tərbiyəçi-müəllim gender mədəniyyətinin daşıyıcısıdır və onun gender biliklərinə nə dərəcədə malik olması uşaqlarla ünsiyyətdə, onların gender sosiallaşmasında mühüm rol oynayır. Müasir təhsil sistemində gender xüsusiyyətlərini nəzərə alan, hərtərəfli gender biliklərinə malik olan mütəxəssislərə böyük ehtiyac duyulur, çünki gender bacarıqları müasir pedaqoji kadr hazırlığında əsas komponentlərdən biri kimi qəbul edilir.

Müasir gender tədqiqatları göstərir ki, müəllimlər həm məktəbəqədər təhsil müəssisələrində, həm də digər təhsil müəssisələrində pedaqoji prosesin həyata keçirilməsində qadın və kişi xüsusiyyətlərinin ənənəvi gender yanaşmasına əsaslanan diferensiaslaşma aparırlar. Onların fikrincə, oğlan və qızların bacarıqları, qabiliyyətləri fərqli olduğundan, təlimə yanaşmaları, tərbiyəvi xüsusiyyətləri də müxtəlif olur. Pedaqoqlar bu müxtəlifliyi qızlar üçün xeyirxahlıqda, qayğıkeşlikdə, incəlikdə, mərhəmətli olmaqda, oğlanlar üçün isə ciddi, sərt, tələbkər, qarşıya qoyulan məqsədə inadla can atmaqda, dözümlü olmaqda görürlər. Tərbiyəçi-müəllimlər uşaqlarda məhz bu keyfiyyətləri tərbiyə etməklə gender stereotiplərini onların şüuruna yeridirlər.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələri pedaqoqlarının fəaliyyətini gender aspektindən araşdıran O. B.Otveçalina qeyd edir ki, məktəbəqədər müəssisələrdə çalışan tərbiyəçi-müəllimlərdə uşaqlara münasibətdə özünü göstərən gender bərabərsizliyi onların gender dünyagörüşünün ziddiyyətli olması ilə əlaqəlidir. Sözdə gender bərabərliyini pedaqoji prosesin əsas amillərindən hesab edən pedaqoqlar iş

prosesində uşaqların geyiminə münasibətdə, uşaqlara verilən əmək tapşırıqlarının bölgüsündə, şəxsi keyfiyyətlərin və uğurların qiymətləndirilməsində, cəzalandırılmasında bu amili unudurlar [Otveçalina O. 2005].

Tərbiyəçi-müəllimlər oğlanlara münasibətdə qızlara nisbətən daha sərt tərbiyə üsulları seçir və onları tez-tez cəzalandırırlar. Oğlanların aqressivliyini, davakarlığını təbii qəbul edən pedaqoqlar qızlar üçün bu xüsusiyyətləri arzu edilməz hesab edirlər. Bu da pedaqoqların gender dünyagörüşünün ənənəvi tələblərə əsaslanması ilə şərtlənir. Məhz bu yanaşmanı, demək olar ki, pedaqoqların hamısı nümayiş etdirir. Müasir pedaqoqlar təlim-tərbiyə prosesində düzgün gender yanaşmasının zərurliyini qeyd etsələr də, onu həyata keçirmək üçün gender münasibətləri haqqında nəzəri biliklərə və gender bacarıqlarına malik deyillər. Bəzən gender münasibətləri haqqında nəzəri və praktik biliklərin olmaması onlarda qadınla kişinin sosial bərabərliyi haqqında yanlış təsəvvürlərin yaranmasına gətirib çıxarır. Pedaqoji fəaliyyətdə gender yanaşmasını yalnız gender bacarıqlarına malik olan pedaqoq reallaşdırma bilər. Gender bacarıqları məhdud və geniş mənada qəbul edilə bilər.

Məhdud mənada gender bacarıqları müəllimin pedaqoji fəaliyyətində qadın və kişinin cəmiyyətdəki sosial rollarını, vəzifələrini, qarşılıqlı münasibətlərini, statuslarını düzgün müəyyən etməsində ifadə olunur. Bu halda o, gender anlayışı haqqındakı biliklərini uşağa və ümumilikdə, qrupa tətbiq edə bilər. Bundan başqa, müəllim öz pedaqoji fəaliyyətinə gender aspektindən tənqidi yanaşmaq qabiliyyətinə də malik olmalıdır.

Geniş mənada gender bacarıqları pedaqoqun «gender» anlayışını psixososial və sosiomədəni cəhətdən qəbul etməsində, qadın və kişinin aid olduğu mədəniyyət çərçivəsində malik olduğu hüquq və vəzifələrinin düzgün qiymətləndirilməsində ifadə edilir. Tədqiqatçı Q.A.Olxovikə görə, gender münasibətləri haqqında dünyagörüşünə, biliklərə malik olan müəllim gender identikliyi düzgün müəyyən etməyi, uşaqlara gender bərabərliyi dəyərlərini aşılamayı, pedaqoji prosesin səmərəliliyinin yüksəldilməsində gender pedaqogikasının imkanlarını müəyyən etməyi bacarmalıdır [Gendernoe obrazovanie v podgotovke uchitelya. 2006]. Tərbiyəçi-müəllimin gender bacarıqlarına həm də uşaq fəaliyyətinə psixoloji-pedaqoji və didaktik aspektdən rəhbərliyində gender xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması daxildir. Mövcud elmi-pedaqoji ədəbiyyatda müəllimin gender bacarıqlarının *məlumatverici*, *refleksiv*, *təşkilati* komponentləri haqqında məlumat verilir [Chekalina A. 2006].

Məlumatverici komponentə gender pedaqogikası və gender psixologiyasına aid müxtəlif suallar, məlumatlar daxildir ki, buraya təlim-tərbiyə prosesinin subyektlərinin gender xüsusiyyətləri haqqında biliklər, cəmiyyətdə qadın və kişinin statusu haqqında dünyagörüşü və uşaq ədəbiyyatının, dərsləklərin gender ekspertizası daxildir.

Refleksiv komponent müxtəlif gender problemlərinə şəxsi münasibəti, özünütəkmilləşdirməni ifadə edir.

Təşkilati komponent dedikdə, buraya gender sosiallaşmasının təşkil edilməsi və təhsildə mövcud olan gender problemlərinin, fərqlərinin düzgün dərk edilməsi, onlara təsir edə bilmək, pedaqoji-psixoloji cəhətdən əlverişli şəraitin yaradılması məsələləri də daxildir. Gender bacarıqları həm də məşğələnin gender ideyaları əsasında təşkil edilməsi və müxtəlif mövzuların gender münasibətləri baxımından imkan və yollarından istifadə edilməsini nəzərdə tutur.

Pedaqoji prosesin səmərəliliyinin artırılmasında gender aspektlərinin nəzərə alınması pedaqoji prosesin yeni modelinin əsası təşkil edir. V.P.Simonova görə, tərbiyəçi-müəllimin özünün və uşaqların gender dominantlığını müəyyən etməsi təlim prosesinin səmərəliliyini yüksəldir. Gender dominantlığı dedikdə, insanda hansı başlanğıcın – femin və ya maskulin başlanğıcın dominant olması nəzərdə tutulur [Simonov P. 2005]. İnsanlar gender dominantlığına görə dörd tipə bölünür: *maskulin, femin, androqin və amorf*. Hər bir insan orqanizmində həm bioloji, həm də psixoloji cəhətdən kişi (lat. *masculinitus – kişi*) və qadın (lat. *femina – qadın*) xüsusiyyətləri mövcuddur. Bu iki başlanğıc arasındakı nisbət qadın (estrogen) və kişi (testosteron) cinsi hormonlarının qanda miqdarını, eyni zamanda, gender istiqamətlərinin səviyyəsini müəyyən edir. Əgər insanda maskulinitik yüksəkdirsə, o, kişilərə məxsus xüsusiyyətlərə malik olur. Həmin xüsusiyyətlər bunlardır: özünü lider kimi aparmaq, aqressiv, analitik ağıla malik olmaq, hökmü, öz mövqeyini və fikrini müdafiə edən, rəhbərliyə meyillilik, müstəqil fəaliyyət, tez və asan qərar qəbul etmək, özünəinam, güclü şəxsiyyət, həlledici mövqə tutmağa hazır olmaq, riskə meyillilik. Əgər insanda qadın hormonları çoxluq təşkil edirsə, bu, özünü qadına xas olan xüsusiyyətlərinin (məlahətli, həyatsevər, güzəştə getməyi bacarmaq, utancaq, incə, zərif, tez aldanan, sədaqətli, həssas, anlayışlı, təsəlli verən, yumşaq xasiyyətli, kobudluq etməyən, uşaqları sevən, sakit) qabarıqlığına bürüzə verir. Elmi ədəbiyyatlarda, uşaqların gender oriyentasiyasından asılı olaraq, təlim prosesinin təşkilinin spesifikasiyivi aparılan tədqiqatların nəticəsi kimi verilmişdir. Burada həm də maskulin və femin oriyentasiyalı qruplarla işləyən tərbiyəçi-müəllimin nələri nəzərə alması, onlarla təlim-tərbiyə işini qurması yolları da öz əksini tapmışdır.

Maskulin oriyentasiyalı qruplarla işləyən pedaqoq bunları bilməlidir:

- vizual informasiyaya daha çox yer vermək;
- materialın izahında mücərrəd təfəkkürə müəyyən qədər yer vermək;
- hər bir məşğələnin sonunda mütləq ümumiləşdirmə aparmaq və nəticə çıxarmaq;
 - diaaloqlar və diskussiyalar təşkil etmək;
 - fikirlərin məntiqiliyinə və sübut edilməsinə xüsusi diqqət yetirmək;
 - cümlələr işi təşkil etmək və uşaqların özünüqiymətləndirməsini etimad göstərmək.

Femin oriyentasiyalı qruplarda işləyən müəllim üçün bunları bilmək vacibdir:

- konkret yazı nümunələri və hesablamalar tətbiq etmək;
 - iştirakçıların nitq bacarıqlarından istifadə etmək;
 - kollektiv iş formasından istifadə etmək;
 - təlim-tərbiyə prosesinin gedişatını və nəticələrini şərh etmək;
 - emosional mühitə təsir edən həyatı nümunələr göstərmək.
- Məktəbəqədər yaşlı uşaqlarla işləyən tərbiyəçi-müəllimin gender yanaşmasına əsaslanan fəaliyyət modeli O.P.Naqel tərəfindən işləni hazırlanmışdır. Onun təsnifatında aşağıdakı bacarıqlar sadalılır:

Nəzəri bacarıqlar:

- oğlan və qızların psixoloji statuslarındakı fərqlər;
- məktəbəqədər yaş dövründə uşaqların cinsi-rol sosiallaşmasının inkişafı;
- uşaqların qadın və kişi kimi formalaşdırılmalarının metod və vasitələri haqqında biliklərə malik olmaları.

Diaqnostik bacarıqlar:

- cinsi – rol sosiallaşmasında tədqiqatın diaqnostik metodlarından istifadə etmək şəraitinin olması.

Şəxsi bacarıqlar:

- öz şəxsi keyfiyyətlərini, gender stereotiplərini, identikliyinə, reallaşdırdığı gender rolunu dərk etməsi.

Texnoloji bacarıqlar:

- müəllimin məktəbəqədər yaşlı uşaqların fəaliyyətinin təşkilində gender yanaşmasını tətbiq etməsi [Nagel O. 2008].

Məktəbəqədər yaşlı uşaqların tərbiyəsinə gender yanaşmasının tətbiqini qarşısına məqsəd qoyan tərbiyəçi-müəllimin bunları bilməsi vacibdir:

- məktəbəqədər yaşlı uşaqların cinsi-rol sosiallaşmasının səviyyəsini müəyyən etməkdir;
- uşaqların gender xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla ətraf mühitin layihələşdirilməsini həyata keçirmək, yəni onları əhatə edən mühitdə gender modelini aşkarlayaraq istifadə etmək;
- mövcud ümumtəhsil proqramları və texnologiyalarını gender münasibətləri baxımından təhlil etmək;
- cinsi-rol tərbiyəsinin metodik və didaktik cəhətdən təmin olunması yollarını araşdırmaq;
- valideynlər üçün məlumatlar və məsləhətlər hazırlamaq.

Hər iki cinsdən olan uşaqlardan ibarət qruplarla iş aparan tərbiyəçi-müəllim iş prosesində bir sıra amilləri nəzərə almalıdır ki, bu da uşaqların gender tərbiyəsinə müsbət təsir göstərə bilər.

Gender münasibətləri baxımından qrupda istifadə edilən aşağıdakı forma və

metodların, tapşırıqların seçilməsi zəruridir:

- Qrupun gender tərkibinin nəzərə alınması: əgər bir cinsdən olan uşaqların sayı digərinə nisbətən çoxdursa, belə şəraitdə gender xüsusiyyətləri özünü çox gec büruzə verir.

- Cinslərin psixofizioloji xarakteristikası, hafizə, qavrama, riyazi və nitq qabiliyyətləri, hisslər, maraqlar, özünüqiymətləndirmə, özünənəzarət, daxili motivasiya, ünsiyyət üslubu nəzərə alınmalıdır.

- Hər bir uşağın fərdi gender səviyyəsi nəzərə alınmaqla, onun gender inkişafını stimullaşdırmaq məqsədi ilə ona qabiliyyətlərini, yaradıcı potensialını, gender fərdiliyini üzə çıxarmaqda kömək etmək lazımdır.

- Oğlanların daha çox fəal olduğunu və özünəinamını hiss edən müəllim, qızları da fəallaşdırmağa çalışmalıdır.

Təlim prosesində oğlanların tədqiqatçılıq bacarıqlarının daha yüksək, riyazi düşüncələrinin daha dominant olması nəzərə alınmalıdır.

Təlim prosesində qızların ətrafdakılarla ünsiyyət maraqları, nitq qabiliyyətləri nəzərə alınmaqla, onları daha müstəqil olmağa istiqamətləndirmək lazımdır.

Oğlan və qızların davranışlarının müşahidə və təhlilindən belə nəticəyə gəlmək olar:

- Onların psixoloji, əqli və fiziki fəallıq baxımından fərqli olması: oğlanlar daha çox səs-küy salırlar, lakin bu, o demək deyil ki, onların nöqsanları daha çoxdur. Əslində qızların sakit, gizli xarakterli, «nəzərə çarpmayan» nöqsanları daha çox olur.

- Oğlanlarla hər hansı bir qarşıdurma və ya münaqişə zamanı qızlar böyüklərə şikayət etməyə daha çox meyillidirlər. Bu da onların daha çox «zərərcəkən» tərəf kimi qəbul edilməsinə şərait yaradır. Gender münasibətləri nöqtəyi-nəzərdən yanaşdıqda, bunu düzgün hesab etmək olmaz. Oğlanlar, qızlara nisbətən, daha hərəkətli olduqlarından dərslərdə nizam-intizamı pozan, tənəffüslərdə nadinclik edərək səs-küy salan tərəf kimi qəbul edirlər. Özünüqiymətləndirmədə də fərqlər mövcuddur: «Qızlar öz imkanlarını qiymətləndirərkən daha ağıllı və realist davranırlar. Müəyyən edilmişdir ki, oğlanlar öz imkanlarını, adətən, həddindən artıq qiymətləndirirlər. Qızlar isə əksər hallarda özlərinə tənqidi yanaşmağı bacarırlar» [Bayramov Ə., Əlizadə Ə. 2006].

Oğlanların və qızların fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi zamanı gender aspektləri baxımından aşağıdakı fərqləri nəzərə almaq lazımdır:

- Oğlanlarda axtarıcı qabiliyyəti daha yüksək olur, onlar yeni ideyalar irəli sürürlər, lakin bu ideyaların həyata keçirilməsində dəqiqlik və səliqəlilik göstəriciləri qızlara nisbətən aşağı olur. Professor Ə. Bayramov və professor Ə. Əlizadənin müəllif olduqları «Psixologiya» dərslərində yazılır: «Qızlar, oğlanlara nisbətən, daha sözbəxan olur, tapşırılmış iş üçün daha çox məsuliyyət hiss edir və onu,

adətən, həvəslə yerinə yetirməyə çalışırlar» [Bayramov Ə., Əlizadə Ə. 2006].

- Müəllim tərəfindən uşağa verilən hər hansı bir qiymətin subyektiv xarakter daşması müəllimin gender dünyagörüşünün səviyyəsinin qənaətbəx olmamasından xəbər verir.

Oğlan və qızların ahəngdar inkişafı və fəaliyyət göstərmələri üçün onların təlim materiallarını həm məntiqi, həm də obrazlı və intuitiv qavramalarına şərait yaratmaq lazımdır, çünki «Oğlana təsir etmək üçün onun maraqlarını nəzərə almaq, ona verilən tələbləri məntiqi surətdə əsaslandırmağı bacarmaq zəruridir. Qızlara isə ...hisslər vasitəsilə təsir etmək lazımdır» [Bayramov Ə., Əlizadə Ə. 2006]. Bunun üçün verilən tapşırıqları müxtəlif üsullarla həll etmək olar.

Müəllim oğlanların yerinə yetirdikləri tapşırıqlardakı nöqsanları qeyd edərkən onların emosional həssaslığını və narahatlığını nəzərə almalıdır. Bunun üçün müəllim öz iradlarını qısa və konkret şəkildə onların nəzər-diqqətinə çatdırmalıdır, əks təqdirdə, bu emosional gərginliyə davam götürə bilməyən oğlanlar müəllimə qulaq asmaq istəməyəcək və onu eşitməyəcəklər.

Müəllim qızların yerinə yetirdikləri tapşırıqlardakı nöqsanları onların diqqətinə çatdırarkən həmin səhvlərin düzgün qavranılmasına mane olan emosional həssaslığı nəzərə almalıdır.

Təhsilin bütün səviyyələrində olduğu kimi, məktəbəqədər təhsil pilləsində də təlim və tərbiyə prosesində gender yanaşma təcrübəsinin realizə edilməsində müəyyən edilən üç səviyyədən biri – mezosəviyyə birbaşa tərbiyəçi-müəllimin gender bacarıqları ilə bağlıdır.

Tərbiyəçi-müəllimin uşaqların gender xüsusiyyətlərini öyrənməsi ilə yanaşı, özünün də gender fərdiliyini müəyyənləşdirməsi üçün özünüdiaqnozlaşdırmanı daha yaxşı bilməsi vacibdir.

Müasir dövrdə gender pedaqogikası, ümumi pedaqogikanın bir sahəsi kimi, gender təhsilinin konsepsiyasını, onun qarşısında duran vəzifələri və məqsədləri, məzmunu özündə ehtiva edir, tərbiyədə gender yanaşmasının tətbiqində səmərəli, əlverişli yolların tapılmasını və pedaqoji prosesin əsas siması olan müəllimdə gender bacarıqlarının formalaşdırılmasını nəzərdə tutur.

Nəticə / Conclusion

Aparılan araşdırmalardan bu nəticəyə gəlik ki, Azərbaycan pedaqoji elmində gender istiqamətləri mövzusu yeni olduğu üçün hələ kifayət qədər tədqiq edilməmiş sahə hesab olunur. Bu gün təlim-tərbiyə prosesində gender yanaşması bütün yaş dövrlərində nəzərə alınmalı, xüsusilə də məktəbəqədər dövrdə bu problemə ciddi diqqət yetirilməli, müəllim və tərbiyəçilərin gender bacarıqlarının xüsusiyyətləri elmi-pedaqoji cəhətdən geniş araşdırılmalıdır.

Demokratik cəmiyyətin formalaşmasında gender bərabərliyi dəyərlərinin gənc

nəslə aşılınması müasir təhsilin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biridir, lakin bu prosesin mərkəzində duran müəllimlərin heç də hamısı gender bacarıqlarına malik deyillər. Buna görə də müasir gender pedaqogikasının qarşısında duran vəzifələrdən biri də pedaqoji prosesin iştirakçılarından biri olan müəllimdə gender bacarıqlarının formalaşdırılmasıdır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. Bayramov Ə., Əlizadə Ə. (2006). Psixologiya. Bakı: «Çinar-Çap». 620 s.
2. Əhmədov H. (2010). Azərbaycan təhsilinin inkişaf strategiyası. (monoqrafiya). Bakı: «Elm». 800 s.
3. Gender təliminə dair metodik vəsait. (2002). Qərb Universiteti Gender Araşdırmalar Mərkəzi. Bakı, 205 s.
4. Gender: tarix, cəmiyyət, mədəniyyət. (2003). Qərb Universiteti Gender Araşdırmalar Mərkəzi. Bakı, 356 s.
5. Gendernoe obrazovanie v podqotovke uchitelya. (2006). (materiali Vserossiyskoy konferensii.) Tomsk.
6. Kamenskaya A. (2006). Genderniy podxod v pedaqogike. (diss.dok.ped.nauk.) Rostov-na-Donu, 341s.
7. Nagel O. (2008). O gendernom obrazovanii doskolnikov. «Doshkolnoe vospitanie», №4.
8. Otvechalina O. (2005). Osobennosti gendernix predstavleniy vospitatelnis do shkolnix obrazovatelnix uchrejdeniy. (avtoreferat diss. kand. psix. nauk.) Moskva.
9. Simonov P. (2005). Uchet gendernix razlichiy v obrazovatelnom processe. «Pedaqogika», №5.
10. Chekalina A. (2006). Gendernaya psixologiya. (uchebnoe posobie). Moskva, «Os-89».